

SMART-KONTRAKTLARNING FUQAROLIK HUQUQI SOHASIDAGI O'RNI VA
XUSUSIYATLARI (TEZIS)

Muhammadiyev Samariddin Iskandar o'g'li

Toshkent davlat yuridik universiteti

Magistratura bosqichi, Sport huquqi yo'nalishi 05-guruh talabasi.

Tel: +998 94 999 36 66. e-mail: sammukhammadiev@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15615067>

Annotatsiya. Ushbu maqola smart-kontraktlarning fuqarolik huquqidagi o'rnini va ularni huquqiy tartibga solishning dolzarb masalalarini o'rganadi. Maqolada smart-kontraktlarning mohiyati, afzalliklari va kamchiliklari tahlil qilinadi, shuningdek, O'zbekistonning bu sohadagi qonunchiligi, uni takomillashtirish yo'llari va xorijiy davlatlarning tajribasi ko'rib chiqiladi.

Maqolaning maqsadi smart-kontraktlarni fuqarolik huquqiga integratsiya qilish yo'llarini aniqlash va ularni huquqiy tartibga solish bo'yicha takliflar ishlab chiqishdan iborat.

Kalit so'zlar: smart-kontrakt, fuqarolik huquqi, huquqiy tartibga solish, blokcheyn, raqamli iqtisodiyot, O'zbekiston qonunchiligi.

Kirish. Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasi raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishga katta e'tibor qaratmoqda. Bu borada qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlarda blokcheyn texnologiyalari va smart-kontraktlarning qo'llanilishini kengaytirish vazifalari belgilangan.

Shunday ekan, smart-kontraktlarning fuqarolik huquqidagi o'rnini aniqlash va ularni huquqiy tartibga solish masalalari dolzarb ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqola O'zbekiston qonunchiligida smart-kontraktlarning aks etishi, ularni yanada takomillashtirish yo'llari hamda xorijiy davlatlarning bu sohadagi tajribasini tahlil qilishga qaratilgan.

Smart-kontraktlarning mohiyati va afzalliklari.

Smart-kontrakt – bu blokcheyn texnologiyasi asosida yaratilgan, oldindan belgilangan shartlar bajarilganda avtomatik ravishda ijro etiladigan kompyuter kodidir. Oddiy qilib aytganda, bu o'z-o'zini ijro etuvchi raqamli shartnomadir.

Smart kontrakt – aqlli shartnoma g'oyasi 1994-yilda informatika, kriptografiya va huquq sohasidagi olim **Nik Szabo** tomonidan ishlab chiqilib, amaliyotga tadbiq etish taklif qilingan.¹

Mazkur g'oya “aqlli shartnoma”ning barcha shartlarini tavsiflash matematik vositalar va dasturlash tillari yordamida amalga oshirilishi kerakligi bilan yakunlandi.

¹ Мамаева, Н. В. Смарт-контракты / Н. В. Мамаев // Наука и образование. – 2018. – № 4 (27). – С. 11–12.

Iyun, 2025-Yil

Aqlli shartnoma Nik Szabo tomonidan o'z asarlarida tasvirlangan blokcheyndagi shartnomalarni bajarish jarayonini avtomatlashtirish uchun mo'ljallangan elektron algoritmnining o'zidir.² Biroq, texnologiya rivojlanishining o'sha bosqichida bunday shartnomani amaliyotga joriy etish imkonsiz edi. Faqatgina 2008-yilda Satoshi Nakamoto blokcheyn konsepsiyasini taklif qildi va amalda esa bu 2009-yilda joriy etildi.

Smart-kontraktlar quyidagi asosiy xususiyatlarga ega:

* *Avtomatik ijro*: Shartlar bajarilganda, kontrakt avtomatik ravishda, inson aralashuvisiz amalga oshiriladi.

* *Shaffoflik*: Barcha tranzaksiyalar blokcheynda qayd etiladi va barcha ishtirokchilar uchun ochiq bo'ladi.

* *O'zgarmaslik*: Blokcheynga yozilgan ma'lumotlarni o'zgartirish deyarli imkonsiz, bu esa kontrakt shartlarining buzilmasligini ta'minlaydi.

* *Tezlik va samaradorlik*: Kontraktlarning avtomatik ijrosi tranzaksiyalarning tezligini oshiradi va vositachilar ishtirokini kamaytiradi.

* *Xavfsizlik*: Kriptografik himoya mexanizmlari tranzaksiyalarning xavfsizligini ta'minlaydi.

Smart-kontraktlarning afzalliklari ularni turli sohalarida, jumladan, moliyaviy xizmatlar, ta'minot zanjirlari, ko'chmas mulk, intellektual mulk va boshqa sohalarida qo'llash imkonini beradi.

Smart-kontraktlarning fuqarolik huquqidagi o'rni va O'zbekiston qonunchiligi.

Fuqarolik huquqi shartnoma institutiga asoslanadi. O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi shartnoma tushunchasi (353-modda), uni tuzish tartibi (364-381-moddalar) va ijro etish prinsiplarini belgilaydi. Smart-kontraktlarni an'anaviy shartnomalarning raqamli shakli sifatida qarash mumkin.

O'zbekiston qonunchiligida "smart-kontrakt" atamasi to'g'ridan-to'g'ri mustahkamlanmagan bo'lsa-da, bir qator normativ-huquqiy hujjatlarda raqamli texnologiyalar va blokcheyn texnologiyasining qo'llanilishiga oid qoidalar mavjud.

Xususan:

* O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 3-iyuldagi PQ-3832-son "O'zbekiston Respublikasida raqamli iqtisodiyotni va kripto-aktivlar aylanmasi sohasini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori.

² Szabo N. The idea of smart contracts // Nick Szabo's Papers and Tutorials – 1997. –T.6.

Iyun, 2025-Yil

* O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrdagi PF-6079-son "Raqamli O'zbekiston — 2030" strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni.

Xulosa. Ushbu hujjatlarda raqamli texnologiyalarni joriy etish, shu jumladan, blokcheyn texnologiyasidan foydalanishni kengaytirish vazifalari belgilangan. Biroq, smart-kontraktlarning fuqarolik huquqiy munosabatlaridagi o'rnini aniq belgilash va ularni huquqiy tartibga solish bo'yicha maxsus normalar hali ishlab chiqilmagan. Shundan kelib chiqib, mamlakatimiz fuqarolik qonunchiligida smart shartnomalarni istiqbolli rivojlanishi uchun o'zimizning fikr va takliflarimizni berishimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 3-iyuldagi PQ-3832-son "O'zbekiston Respublikasida raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 28-apreldagi PF-5983-son "Raqamli O'zbekiston – 2030" dasturini tasdiqlash to'g'risida"gi Farmoni.
3. Vermont Statutes Online. Title 12, § 1951 (Recognition of blockchain technology).
4. Wyoming Statutes. Title 34, Chapter 29 (Digital Assets).
5. Мамаева, Н. В. Смарт-контракты / Н. В. Мамаев // Наука и образование. – 2018.
6. Szabo N. The idea of smart contracts // Nick Szabo's Papers and Tutorials – 1997.
7. Greenspan G. Smart contracts and the dao implosion //website, [https://www. multichain. com/blog/2016/06/smart-contracts-the-dao-implosion](https://www.multichain.com/blog/2016/06/smart-contracts-the-dao-implosion). –2016.
8. Yakubov Axtam Nusratilloevich «Fuqarolik huquqiy munosabatlarda "Aqlli(smart) shartnomalar" va uni samarali tatbiq qilish masalalari. Huquqiy tadqiqotlar jurnali. Jild 2-son. ISSN 2181-9130 Doi Journal 10.26739/2181-9130.
9. <https://cyberleninka.ru/article/n/smart-shartnomalar-aqlli-shartnomalar-va-ularning-qo-llanishi/viewer>